

Britains figurer - Hestetrukne trænvogne - Del 1

Indledning

I Britains alsidige sortiment af militært legetøj indgik forskellige hestetrukne trænvogne, hvormed man i rimelig grad kunne vise også denne side af en militær enhed:

General Service Wagon

1. Royal Army Service Corps - katalognummer 146.
2. Royal Army Service Corps (Active Service Order) - katalognummer 1460.

General Service Limbered Wagon

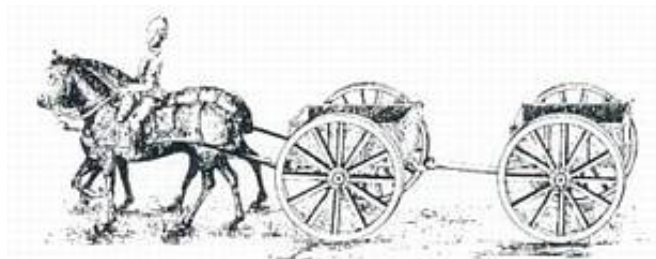
1. Royal Army Service Corps - katalognummer 1329.
2. Active Service Order - katalognummer 1330.
3. Royal Engineers - katalognummer 1331.

Ambulance Wagon

1. Royal Army Medical Corps - katalognummer 145.
2. Royal Army Medical Corps (Active Service Order) - katalognummer 1450.

*General Service Wagon.
Katalognummer 146 og 1460.*

*General Service Limbered Wagon.
Katalognummer 1329, 1330 og 1331.*

Ambulance Wagon.
Katalognummer 145 og 1450.

Formålet med denne artikel er at beskrive legetøjet og sammenligne det med forbillederne fra datidens engelske hær, illustreret ved hjælp af postkort og andet tilgængeligt billedmateriale. Endvidere skal artiklerne også give et indtryk af, hvorledes datidens enheder var organiseret og udrustet, således at legetøjet kan ses i en historisk ramme.

Del 1 omhandler *General Service Wagon*; del 2 omfatter *General Service Limbered Wagon*, del 3 *Ambulance Wagon* og del 4 *Pontoon Wagon*.

Ønsker man at bruge Britains figurer som arbejdsgrundlag, så er det muligt på to måder - enten i form af originale figurer eller i form af afstøbninger. Den første er efter min opfattelse den flotteste, men samtidig også den sværeste og dyreste. Den anden løsning er, om end ikke helt billig, så dog et brugbart alternativ. Endelig kan de to muligheder naturligvis kombineres.

Flere udenlandske firmaer sælger glimrende afstøbninger af Britains figurer og et firma som det engelske *Soldier Pac* - leverer rigtig gode ting.

Det er naturligvis også en mulighed at anvende helt andre figurer. I 54 mm størrelsen fremstiller et firma som *Toy Army Workshop* - www.4milmodels.com - en række glimrende modeller, som fint vil repræsentere blandt andet engelske trænenheder. Sortimentet er større end Britains, så det er muligt at vise vogne af endnu flere typer.

God fornøjelse!

General Service Wagon

Britains introducerede sin toakslede trænvogn (*General Service Wagon*) i 1906. De tre trænkostabler (se katalogillustrationen) var iført mørblå uniformer og pikkelhue (med kugle, i stedet for spids, som det blev brugt i *Army Service Corps*), og vognen var i grå bemaling. De to kostabler på bukken var monteret i dertil indrettede udstandsninger på agebrættet. Forrideren havde bevægelig højre arm, ligesom vognens bagsmæk kunne klappes ned.

I 1916 kom så udgaven, hvor soldaterne var iført khakiuniformer. I første omgang fik sættet katalognummer 146A, hvilket senere blev ændret til 1460. Khakiuniformen var først rødlig, mens livremme, gamacher (viklers) og støvler var brune. Trænvognen var bruneret [1](#)).

I 1930'erne blev uniformsfarven ændret til en mere vellignende khakifarve og soldaterne fik nu sorte støvler. Vognen blev nu malet i khaki, for endelig mod slutningen af produktionsperioden før krigen at blive mørkegrøn.

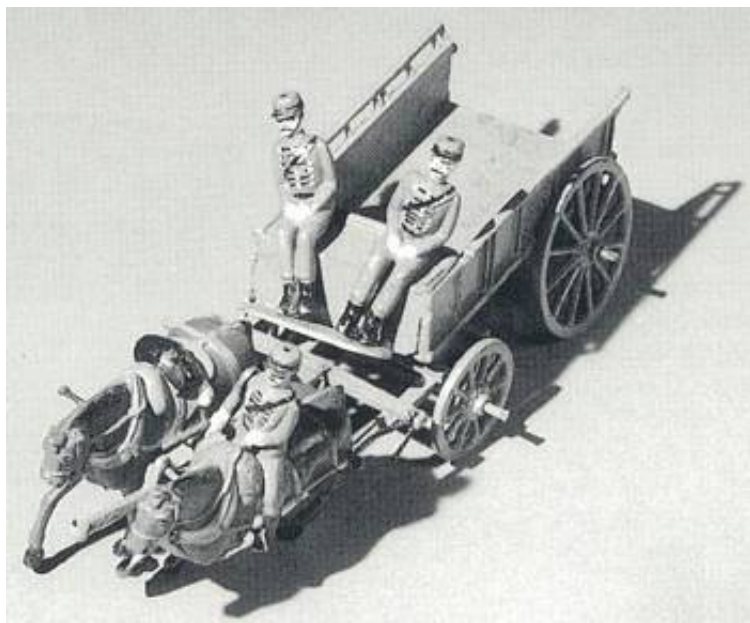
Billedet viser trænvognen i udgave fra cirka 1935; de to trækonstabler, der skal sidde på agebrættet, mangler. Vognens last af kasser og fodersække stammer fra henholdsvis *Toy Army Workshop* og *Britains landbrugsserie* (cirka 1968).

Figurerne bibeholdt de hvide handsker, som også blev brugt til udgaven i mørkeblå uniformer, en ting, som først blev korrigeret i 1940, hvor soldaterne nu blev fremstillet med stålhjelme.

Efter krigen var trænvognen del af sortimentet fra 1954 til 1959; soldaterne var i tidligere tiders mørkeblå uniform og vognen blev igen malet i gråt. Hjulene på efterkrigsudgaven blev noget større, hvorved modellen ikke længere er en *underløber* (se efterfølgende under *Legetøjet sammenlignet med virkeligheden*).

Varianter

I visse tilfælde optrådte Britains som underleverandør til andre legetøjsfirmaer og således fremstillede man i 1907 en særlige udgave af trænvognen til et tysk firma ved navn *C.F. Eckhardt*, der solgte legetøj under firmanavnet *C.F.E.*

Sættet *Army Service Supply Column* indeholdt to trævogne, trukket af fire heste, samt en bereden officer og 10 marcherende soldater. Hver vogn var lastet med 6 små kasser (fremstillet af pap) mærket *A.S.C.* Vognene, der også havde to trækonstabler på bukkene, havde aftagelige presenninger af lærred, som hvilede på sidefjælene.

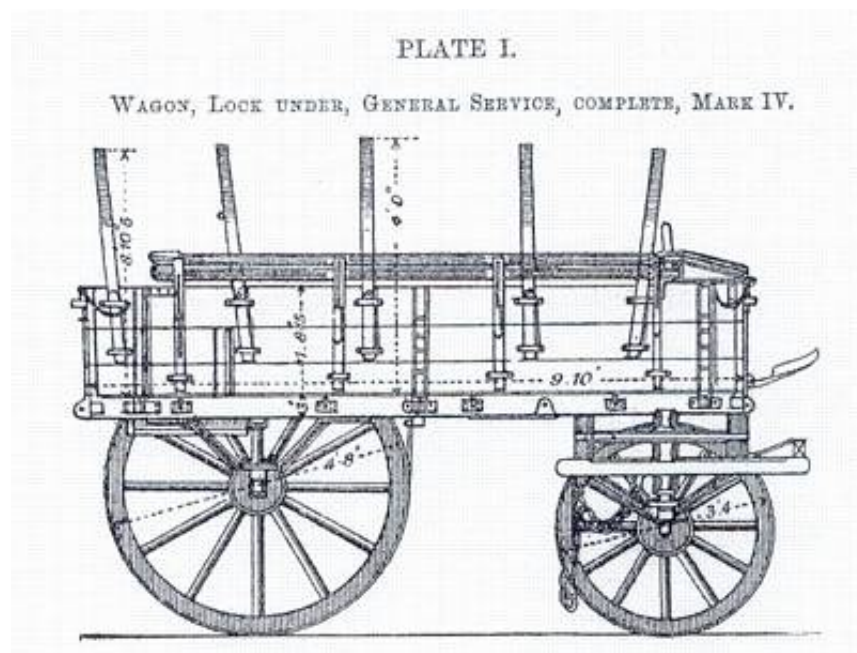
Britains franske afdeling - *Paris Office* - fremstillede omkring 1912-13 en fransk udgave af trænvognen, og efter sigende kan der også være fremstillet udgaver fra andre europæiske lande. Illustrationen stammer fra Kilde 7.

Til det amerikanske marked, som var et væsentligt eksportmarked, blev der fremstillet en særlig udgave. Figurerne var i khakiuniformer, med grå huebånd, livremme og gamacher (viklers). Det er dog usikkert, om figurerne rent faktisk blev solgt på det amerikanske marked eller om de måske alene blev fremstillet

på bestilling. I Britains fortegnelser over produktionen fremtræder vognen med katalognummer 1371.

Varianterne er usædvanligt sjældne og ses derfor kun af og til i de store auktionshuses kataloger.

Legetøjet sammenlignet med virkeligheden

Britains toakslede trænvogn forestiller en engelsk trænvogn, som de nu så ud i slutningen af 1800-tallet og vognen ligner den *General Service Wagon Mk. IV*, der blev indført i midten af 1870'erne.

Vognen var stadig i tjeneste i 1909, hvor den omtales i reglementet *Army Service Corps Training, Part 1* [2](#)), hvorfra illustrationen stammer.

Trænvognen var en *underløber*, hvilket betyder, at vognen kan dreje forholdsvis skarpt, idet forvognen kan drejes ind under vognfadingen (= bunden).

På efterfølgende udgaver af trænvognen - fra *Mk. VII* fra 1888 - forlades underløbsprincippet, hvilket gør vognene væsentligt lavere. Se eksempelvis *Planche 1* i min artikel *Uniformsplancher - Territorial Army* samt nærværende artikels sidste illustration.

Britains fastholdt dog sin oprindelige model, trods udviklingen i den virkelige verden, dog med den tidligere omtalte ændring i 1950'erne, hvor hjulene bliver større.

Trækheste

Britains fremstillede sine trækheste i to udgaver:

1. Med trækkrave (halskrave) - blandt Britains samlere ofte kaldet *Collar Harness*.
2. Med bringesele - blandt Britains samlere ofte kaldet *Breast Harness*.

1. Med trækkrave (*Collar Harness*).

2. Med bringesele (*Breast Harness*).

Grundlæggende er der mulighed for, at hestene kan lægge mere kraft i trækket, når der bruges halskrave, idet dyrene trækker med halsmusklerne snarere end brystmusklerne. Til gengæld stiller halskraven langt større krav om individuel tilpasning til dyret end bringeselen, hvorved fleksibiliteten nedsættes. Skal en af hestene eksempelvis udskiftes, så vil optimal trækraft fordre en nøjere tilpasning af halskraven, end blot at spænde den på en anden hest.

Den engelske hær anvendte hovedsagelig seletøj af førstnævnte model frem til 1911, hvor halskraven blev afløst af bringeselen. Den nye model blev benævnt *Harness, Universal Pattern*.

Ekspeditionskorpsset, som blev sendt til Frankrig i 1914, var i stor udstrækning udrustet med seletøj af nyeste model, mens de enheder, der forblev i England eller blev nyopstillet, måtte tage til takke med, hvad lagrene nu rummede og/eller hvad der kunne udskrives til tjeneste. Det er derfor ikke ualmindeligt at se billeder af hestetrukket materiel kombineret med seletøj af ældre model, også efter 1914. Endelig ses også billeder, hvor de to systemer er kombineret.

Britains skiftede form omkring 1921 og gik over til at fremstille sine trækheste med seletøj af Model 1911, og hurtigt fik alt hestetrukket materiel (såvel artilleri som forsynings- og ingeniørtræn) heste af den nye type.

I samme forbindelse blev også *skaglerne* ændret fra hvidmalet snoet ståltråd (i stil med *indmaden* fra en piberenser) til et glat stykke ståltråd.

Billedmateriale

Et postkort, afsendt i 1906, viser trænvogne af typen *General Service Wagon Mk. IV*, trukket af firspand henholdsvis tospand. Et nærmere studie af billedet viser, at hestene i det forreste spand er udrustet med trækkraver (halskraver), mens det bagerste spand ser ud til at have bringeseler. Værd at bemærke er også trompeteren og sergenten til højre og venstre for forreste spand. Begge heste er udrustet med bringeseler, hvorved de hurtigt kan erstatte tabtgæede trækheste.

Dette billede, som stammer fra artiklen *Caton Woodville's Territorials* af Ray Westlake, *Military Modelling*, maj 1992, viser en *underløber*. Se min artikel *Uniformsplancher - Territorial Army*.

Vognen minder om modellen, men er monteret med agestol snarere end agebræt. Billedet viser samtidig, hvorledes en trænvogn også kan køres - fra agestolen, af en kusk - i modsætning til den metode - med forrider - som er vist på Britains modellen.

Trænvognen stammer fra *No. 2 Company Army Service Corps, Northumbrian Divisional Train (Territorial Army)*.

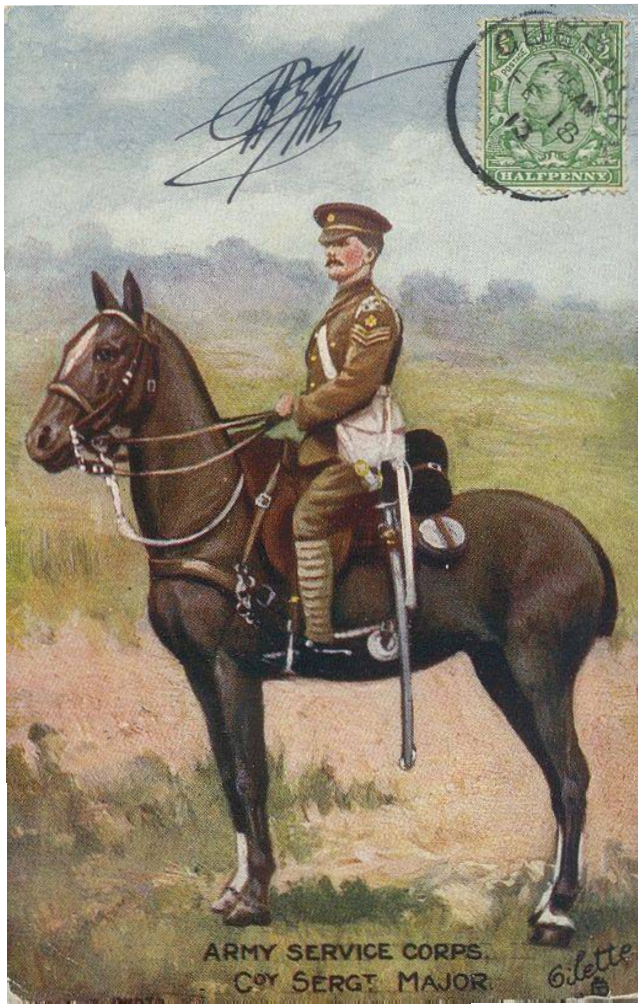

Trænkonstaben er iført fuldt feltmæssig påklædning, cirka 1911. Påklædningen blev populært kaldet *Christmas Three Order*, idet man var *pyntet* med alt til faget henhørende.

Endnu et postkort, som viser trænvogne af typen *General Service Wagon Mk. IV*. Motivet er en engelsk trænkolonne, fotograferet i Belgien, 1914. Hestene viser samme kombination af trækkrave og bringeseler som billedet fra 1906.

Uniformer

De efterfølgende illustrationer viser Army Service Corps uniformer, omkring 1906, i feltuniform og paradeuniform.

Khakiuniformen er Model 1902 (se min artikel [Den engelske Feltuniform Model 1902](#)). Værd at bemærke er de hvide skuldermærker med bogstaverne A.S. C. (*Army Service Corps*), som senere blev afløst af et messingmærke båret på skulderklapperne.

Udrustningen er Model 1888 - *Slade-Wallace Equipment*, som blev anvendt indtil indførelsen af webbing udrustning Model 1908. Sergentens hest er udrustet med seletøj, tilsvarende det tidligere billede fra 1906.

Den mørkeblå paradeuniform svarer til de uniformer, som Britains brugte til deres katalognummer 146.

Det højre postkort er gengivet fra bogen *World War One British Army* af Stephen Bull, Brassey's History of Uniforms, London 1998, ISBN 1-85753-270-8.

Om organisation

Trænbataljonen i en infanteridivision bestod ved mobiliseringen i 1914 af:

Divisional Train - War Establishment, 1914														
	Personnel		Horses				2-horsed							
	Officers	Other Ranks	Riding	Draught	Heavy Draught	Cart, Maltese (1-horsed)	Cart, Water	Cart, Forage or Limbered Wagon	Wagon G.S., technical stores baggage etc.	Wagon G.S.	Wagon, Cooks	Spare horses	Motor Cars	Bicycles
Divisional Train	26	402	66	38	274	1	4	12	9	108	8	29	4	30
Headquarter	5	7	6	1	2	1			1					2
Headquarter Company	6	155	18	16	128		1	6	2	54	2	14	1	7
Headquarter	1	1	2		2	14	1	7
Baggage Section	1	..	30
Supply Section	4	..	24
Train Company	5	80	14	7	48		1	2	2	18	2	5	1	7
Headquarter	1	1	2	..	2	5	1	7
Baggage Section	9
Supply Section	1	..	9
Train Company	5	80	14	7	48		1	2	2	18	2	5	1	7
Headquarter	1	1	2	..	2	5	1	7
Baggage Section	9
Supply Section	1	..	9
Train Company	5	80	14	7	48		1	2	2	18	2	5	1	7
Headquarter	1	1	2	..	2	5	1	7
Baggage Section	9
Supply Section	1	..	9

Fremstillet efter oplysninger i Kilde 12.

De tre forsyningskompagnier (*Train Company*) betjente hver sin infanteribrigade, mens stabskompagniet (*Headquarter Company*) betjente divisionens øvrige enheder.

Det skal bemærkes, at ammunitionsforsyningen - også af håndvåbenammunition - var lagt i hænderne på Royal Artillery, og en *Ammunition Column* indgik i hver infanteridivision. Efter Første Verdenskrig blev ammunitionsforsyningen også en del af *Royal Army Service Corps* ansvar.

Kilder

1. *Britains Katalog, cirka 1932*. Genoptryk.

2. *Britains New Lines 1934*. Genoptryk.
3. *Armies of the World, Britains Ltd. Lead Soldiers 1925 – 1941* af Joe Wallis, Privat udgivelse, 1993, ISBN 0-9605950-2-3.
4. *Regiments of all Nations, Britains Ltd. Lead Soldiers 1946-66* af Joe Wallis, Privat udgivelse, 1981, ISBN 0-9605950-0-7.
5. *The Great Book on Britains – 100 Years of Britains Toy Soldiers* af James Opie, New Cavendish Books, London 1993, ISBN 1-872727-32-8.
6. *Toy Soldiers* af James Opie, Philips Collectors Guides, Dunestyle Publishing Ltd and Boxtree Ltd, London 1989, ISBN 1-85283-249-5.
7. Auktionskatalog *Philips 127th Specialist London Toy Soldier Sale 15th October 1996*.
8. *Horses and Saddlery* af G. Tylden, J.A. Allen & Company, London 1965, genoptrykt i 1980.
9. *Discovering Horse Drawn Transport of the British Army* af D.J. Smith, Shire Publications Ltd., Aylesbury/Bucks. 1977, ISBN 0-85263-403-X.
10. *Early British Quick Firing Artillery (Field and Horse)* af Len Trawin, Nexus Special Interests, Hemel Hempstead/-Hertfordshire 1997, ISBN 1-85486-154-9.
11. *Army Service Corps 1902-1918* af Michael Young, Leo Cooper, London 2000, ISBN 085052-730-9.
12. *Field Service Pocket Book (1914)*, udgivet af General Staff, War Office, London 1914, Genoptrykt af David & Charles Reprints, London 1971, ISBN 0-7153-5225-3.
13. *Køreinstruktion for Hæren*, udgivet af Krigsministeriet, København 1929.

Et postkort fra cirka 1914, tegnet af Edgar A. Holloway, Gale & Polden, Aldershot. Trænvognen er af en senere model end Britains model - muligvis *Mk. VII*.

Per Finsted

Noter:

- 1) Metallet er ikke malet, men behandlet så det ikke oxyderer. Vognen fremtræder derfor grålig, med et metalagtigt skær.
- 2) Chakotens engelske søsterselskab *British Model Soldier Society* bragte juli 2001-udgaven af

medlemsbladet *Bulletin* en omtale af visse af den engelske hærs hestetrukne vogne under overskriften *Description of Transport and Ambulance Wagons and Carts, 1909*. Bladene kan lånes gennem Chakotens bladordning.